

ACC. N:R. 3420

Landskap: Kalmar Län

Härad: Loremåne

Socken: Wissebyända

Uppteckningsår: 1932

Upptecknat av: P. G. Pettersson

Adress: Lillhärda Holmsjö

Berättat av: Kaysa Wallbary

Född år 1796 i Wissebyända gärdsmåla

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

TILLFÖRLITLIGT

Havande
kvinnor.Uppkomsten
av lyden.

Uppteckningen rör sig om värden för havande kvinnor, deras nedhamst, deras skötsel under havandeskapet. Enligt Kaysa Wallbarys praktiska metod och gammal sed. efter hennes berättelser och anteckningar. En havande kvinnas försiktighet under sitt havandeskap var mycket försiktigt och aktsamt under våra förfäders tid, och på grund härav så snart en kvinna viste sig vara uti havande tillstånd besökte man kaysa wallbary för att komma i åtnjutande av den undervisning som kom på en havande kvinnas lott, och som hon noggrant måste taga i akt för barnets vidkommande tillvaro ty barnets fel var moderns eget fel och skuld.

MINRE TILLFÖRLITLIGT

Tjugoårigt
som lyke.

En havande kvinna fick icke begå något brott med
egett vetande och vilja, ty vad kvinnan hade lost och
fallenhet för under sitt havandeskap, dät blev barn-
nets fallenhet under hela sin livstid, d v s. vi skall
har giva några exempel som var särskilt förtäpniga
med våra förfäders bestända tro och uppfattning,
om en havande kvinna tillägnade sig någon olä-
ligen från sina grannar eller i smyg bortförde nå-
got ifrån sitt eget hem, så blev barnet offer för
oärlighet och tyvsnad under hela sin livstid, och
fick härigenom lida mycket under sin livstid och
földen blev där att en sådan person meste hela
sitt anseende och förtroende för sina medmänniskor
och till sist föll offer under lagens arm, men dät
tillräknades icke barnet i didäht, dät föll på
moderns bott, och földen och skolden blev där
att modern hade varit en oärlig kvinna under

sitt karandeshap, dänna medarvda förselserym-
dam hande botas endast på ett sätt efter som dät
var ett medfött lyte, nämligen med att taga nio
droppar blod av modern, och lika många utav fad-
ren om de levde båda, dätta blod skulle blandas uti
vägott likvatten efter en fullt ärlig avliden man eller
kvinnas, (dät vatten man tvättat där döde uti)

dänna blandning uti yästbrygt öl skulle man giva
den brötlige ovetandes för för honom eller henne som
var behäftad med dätta lyte, dät skulle upprepas tre
gångar nämligen på nyett, och nedan, samt mitt
i primen, d v s. i själva ombytets på ny och ned.
dätta invärskade på den brötlige, så att han efter
tre gångars behandling var fri från dätta sitt
tyu-vorhardslyte, och blev en fullt ärlig och jätillig
människa, dät vart våra förfäders tro att modern
var skold till sådana olychlig fall förorsade genom lyte. —

INDRE TILLFÖRLITLIGT

UNIVERSITETET
KTH

Var. modern myckelt begiven på nysdyrkar under sitt barndomskap, blev barnet en trädens spritkärbruhare, och på detta sätt inträdde på denna lastens bana och blev härigenom en förachtad och avskydd varelse, om icke blott för det medfödda lytet fick gylpande tröda imellan på samma beskrivna sätt som i föregående fall.

Var modern fallen för någon såsom dansa och d- och detta medförde avvitligt lyte, då fick barnet danssyn- man, vilket är en ganska svår och farlig sjukdom och är ganska svår att bota, dock botade några valbär- många sådana fall under sin livstid, med uppsam- ling av några visra föremål revas upp ur gorden eller revas ned av träden då där sk värvinnan nu- sade fram och lemnade dessa föremål efter sig, vad är värvinnan? en virvelvind dansar fram och täftar alla smärre föremål från gorden, även häri fans läkemedel. —

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—5—

Spritkär-
som lyte.

PRE 5
TULFÄRITLIGT

Danssyn-
som lyte.

Småland
Före
Nissefjärden
1792

3430

Upp. 1792. Född 1796
M. P. H. H. H.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

THI 1792 1796

under våra förfäders tid som viste att prachisera allt,
män dät var ike endast dessa föremål som hande
gålpa för danspykan. dät måste även vara hyrhyord
och alttarvin, vilhett dät senare var svårt att an-
skaffa. män dät gick på så sätt att man hade en
fickduk till hands och spättade ut dät i då man ha-
de fått dät av prästen, vilhett man sedan tvättade
ut och tog vara på efter hemkomsten från kyrkan,
vidare skulle man ha vissa droppar av moderns
månadsrening, med en sammansättning av dessa
ingrädiensar. botade många valbärg de allra svåraste
fall av danspykan.

Har modern näyerlysten efter harlar under sin ka-
vandetid, så fick barnett myskett lida för för sin
moders liderlighet under hela sin livstid, och fick
genomgå småstramma sjukdommar under sin barn-
domstid, ty ett sådant fick skervan, som dät vart.

Skervan
som lyse.

behäftat med redan vid födslen, fick ett sådant barn
växa upp till manlig eller kvinnlig ålder, blev dät en lidel-
sefall varelse som anföll både människor och dyur, synnar
ket då dät inträffade badar, dät var ett värt medar
lyte att bota, män haysa valbary kunde bota dät, män
han fick besöka bysköparen den tre söndagsnätter på sträck
mellan hl 12- och 1- på natten, dock fick dän lyterbehäp-
tade vara med tredje natten, vad som då föremam för
den dän syke vid detta tillfälle får icke beskrivas, män
våra läsare kan nog tänka sig vad som försigick, då
den syke från dän dagen blev en fullständig hvenne-
katar, och med samma hvar blev man återställd uti
alla sina lemmar som var mer eller mindre sha-
dade av skervan som våra förfäder kallade dät
farliga medfödda lytett, nog var dän natten huslig
för dän angripne då han blev övarraskad av härrar-
na kvinnor, män dät blev ändå hans nöddning.

INDRE TILLFÖRLITLIGT

derför var dät den männishoväntliga haysa valbarhet
tal till alla havande kvinnor som berättade kenne att alla
tid leva stilla och from, och att avhålla sig från allt
som kunde invärma mentligt eller lyften på fastrett,
dät var och de övriga medlemmarnas stora sköldighet
till att medvärma. Till skrydd för lyften för dät till-
hammande barnett, såsom att uti oföracht eller tank-
löshet hanta något mot dän havande kvinnor, och
om sådant i ett misstag skulle hända, skulle dän
havande kvinnan jemast slå sig ett kraftigt
slag på ett ben eller en annan plats på bakre delen
med hosa handen så ovarsig lytet till dän plats
varäst man slog sig, sammatunda om man
blev rädd för upplandande eld eller eldsväda
skulle dän havande kvinnan slå sig på samma
sätt på en plats där lytet icke blev synligt, i annat
fall fick barnett dät i ansicht till dät dät icke kunde botas.

en havande hvinna fick icke vara närvarande
vid en plats där man såg eller förde oqud, eller där
man förde ett bråhigt liv med stägg och slagmål
ett sådant lyte som som uppstod därigenom att där
havande hvinnan blev skrand, medförde farliga
skuldammor för barnett såsom erani och slagorfall
och blev ofta en dödlig utgång om icke gälf kunde
anbringas, män anmälles ett sådant fall i god tid
för haysa valbäry, så blev gatan löst ganska fort,
dät var endast för hänner till att taga reda på de
pärsonar som var skold till dätta farliga lyte
och dät gjorde hon på egen hand inom tre dygn,
haysa besökte dessa pärsonar med sitt ädelfärr och
tappade av däm så mycket blod som till en
halv ymfru, även modrens blod måste vara
med, om dät var två eller fler pärsonar som var
skold till dät så måste alla lemna blod till räddningen,

dänna blod skulle barnett givas in på nio gånger
under nio viskar. d. v. s. en gång i varje viska på fre-
dagen straxt före kl. 12 på natten. Dätha blod blan-
dade hayra med något spad uti, varäst hon hade
hockatt en haggarm, samt något te från en växt
som kallas ormbrook, dock dänha växtens rot, då barnett
genomgått dänna hur var dät fött återstätt, och
blev fri från dänna sin farliga och plågramma
synddam under hela sin livstid.

En havande kvinna fick icke vislas på de platser
under sammarene tid där man befäradde att ormar
kått till, ty efter som en havande kvinna alltid
är rädd för dänna dyer, så inträdde samma sling-
rande rörelser samt väsende och stichande med
tungan hos barnett, som ormen visade då han
blev övarraskad, dätta var lött avgjält då hayra
fick behandla barnett med sin inhakade ormmederin.

för utom alla farliga lyten av allahanda händelser
och föremål som han vara kände till starshada och
skräcka, har han på samma gång myckelt annatt att
observera och noga taga sig till vara för, liksom
de förmyckelt glädje, eller hastigt mod, för sådana
övarraskningar flich de havande kvinnorna en
god och välförande medisin av haysa valbäry, som
halt senneft och humorett jämt och stilla, dänna
medisin var tillhatt av hofmans, prinsens, och regivan-
de droppar lika delar, samt hemmayorda droppar
som haysa frambringade av hardlarrot, skräpperrot,
temyan, och äbrodd, som sammankobades och sila-
des som sedan tappades uti leshous med hrässadd
vittlän, av dätta skalle dän havande kvinnan
taga en match med 25. droppar uti av de sam-
mansatta dropparna varje kväll vid sängdags,
dänna medisin regulerar ett stilla och jämt sinne.

Lyften genom
modens vrede
eller andra
sinnessvikel.

ANDRE TILFÖRUTLIGT

efter som våra förfäder berättat var hvarnanna
 mera modiga och hetthiga uti sitt sinne under våra för-
 fädars tid än vad förhållandet är i våra dagar
 och särskilt berättas om om hvarnanna under de
 ras havandetid. Mayas valbörj som var prachter
 seradd uti allt uppvisar att den stora hetthigheten
 bestod uti dät överflödiga blodet som tillfördes
 uti kroppen efter havandeskapet då månadsre-
 ningen upphörde, och för dätta ordinerade mayas
 atiska blandad i vatten för att ta ut och fjärd-
 ra blodtillföret, yäfte icke dät öppnade hon
 ådern på vänstra armen en gång i månaden
 för att tappa väch dän överflödiga blodtillfö-
 ren, och på dätta sätt regulera ett stadigt och jämt
 sinne och sätt hos dän havande hvarnann, ty
 att en havande kvinna var angrikt invärnade
 menligt på fostret d v s barnet ärvde moderns onda sätt.

MINORE TILLFÖRLITLIGT

även dätta dätta hande avjälpas hos barnett, med
modersblod och snigelolja, och bad av inkoht vinter-
gröna, dock icke förmijshett dä inträdde en stöhet
uti barnets sätt som alldrig återvände till sitt
normala sinnelag under den återstående livetiden.

För en havande kvinna tillstötar myskhett
aförutritt under havandetiden, såsom andtappa
och även för dätta hade Mayra valbärg medel
åt de havande kvinnorna, en sammansättning
av malörtste och hällite att dricka en morg-
gon och afton mjörde ned andtappan, denna
medesin var icke smadlig för föstrett som ham
uti mera stillhet efter dät bästna och varma
teblandningen, efter om andtappan icke
bärgar för än föstrett fått liv, och kvinnan
shall andas för två, måste kvinnan få lämplig
behandling i hemmet, och dät förstod Mayra valbärg att skäta

INDRE TILLFÖRLITLIGT

Andtappa
hos havande
kvinnor.

för en havande kvinna tillstötat allid svår och ihållande
halsbränna med sara och obehagliga uppstötningar, bramp-
ashtighet i halsgropen o s.v. detta avväjste många valbärny
med en sammanställning av lavändeloljan, och kam-
partoljan, samt synte sammanblandadt, att taga en
mished då det gav sig tillkänna,

vid hård hjärtslappnin förorsakad av högt blod-
tryck under havandetiden, var enda sättet att med
stor försiktighet ädla äta vänstra underarmen
med myskett kiten avtappning i fall det var så
långt framskridet att barnet hade liv, i vissa
fall kan överleva många denna blod och gämla på
dän till barnet föddes, för att under tiden giva bar-
nett in dän samma, för att på detta sätt ärsätta det
färlorade blodet uti moderlivet, eller med andra
ord, tillföra barnet den blodkraft som förlorades
under dän tid barnet låg under modärshjärtat.

Halsbränna,
uppstötningar
o. dyl. hos ha-
va de kvinna.

Högt blodtryck
under havande-
skapst.

ANDRE TILFÖRLITLIGT

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Huvudvärk
under havande
skapat.

?

?

Smimningar
under havande
skapat.

huvudvärk angripar ofta dän havande kvinnan,
dät botas lätt mäd dän mixtur haysa valbäry orde-
nerade till alla havande kvinnor som antitade
hänne, att dricka en kopp varmt senätste blandadt med
ren likörang, gnida nackgroden med gammigt vatten,
samt beströma pannan med kamferättliche så försvant
huvudvärken och återkommer icke på månader,
Smimningar vill gärna ofta inställa sig hos en havan-
de kvinna, dät undanröddas bäst och säkras om man
har till hands en matchad suraft av trarbär, som
kvinnan tar då hon mappar sådana sömningar
angripa, för en havande kvinna här man motar-
beta sådana anfall, dät är icke nog att kvinnan
lidar av dät, dät rör sig mer om Gastrett som hon
här under sitt hjärta, som härigenom hon på ett
medarut slagahfall som ofta återkommer, som man
på hava till att plåga sig under hela sin livstid.

män då lätta betraktas som ett lyfte från modern
finnes bot även för dät, om modern finnes i livett
(annars oballigt), sådana anfall angripas vid omshifte
på ny och ned, då skall man hava till av moderns
månadsrening, ävensom av moderns urin, med en
del blod och en del urin som givres barnett in en
matshed tre gånger vid tre omshiften på ny och ned,

Lystnad förslammer ofta för en havande kvinna, *lystnad efter*
dät är vissa föremål som kvinnan tröi efter och vill *vissa föremål.*
förtär, både ätbart och inte ätbart, även sådant
som är giftigt och skadligt för människans liv,
däta katas lätt lätt med något lite avföring ef-
ter fadren till dän havande kvinnans foster, män
dät måste ske uti lördam så att kvinnan icke
vet att hon får dät, och gör lämpligast med att
bäsa in dät i panhaka, eller blanda in dät uti
någon gröt eller röppa, lystnader försvinnar tvärt,

Kramp i
underlivet.

även bramp i underlivet åtföljt av sändrag och
narvåring som ofta sträcker sig upp till hjärtat, och
man vara utav ganska farlig besvärenhet, sådant
försuinnar tvärt om man har till hands något
hett vatten till att ingnida på det angriena stället
dessa obehagliga brämpor infinnar sig jänna hos
havande kvinnor och man lätt övergå till stelbramp
om man icke har detta önska medel till hands.

Kräkningar, "upphastning" synnerligen efter måltidarna
förekommor ofta de tre första månaderna för en
havande kvinna, man avväpels ganska lätt med
att efter måltidarna taga några väl mogna enliär
is morren och tagga på en stund samt svälja
ned rören man icke skalen, även citronskal
att tagga på är fördelachtigt om sådant finnes
till hands, obs alla dessa små resäpt är ett minne
efter där väl mända jäpöredan Haysa Wallbärg,

MÄDRE TILLFÖRLITLIGT

Kräkningar.

Härför haysa valbärg alltid var tillfinnandes med
sträng disiplin öfver sitt görande och låtande för en
havande kvinna som öfverlemnade sig i hannes vård. Den besöande
så snart han viste sig vara uti havande tillstånd
en sådan kvinna fick icke hava för mycket sittan-
de arbete för att barnet icke skulle väta fast uti
moderlivets icke arbeta vid en vävstol, vid läsa
tryckningar kunde barnet bli brämpling och van-
skapt med pöbel på ryggen, sneda ben, "i hampotad"
sneda ögon, "svinogd". Här öfverigt armar och ben vrid-
na uti oräktliga ställningar, kunnadett mycket
mycket blampigt och flatt eller långt på något
håll o.s.v. en havande kvinna skall hava ett lätt
och rärligt arbete under de säs sista månaderna
eller två timmas stilla promenad dagligen, så blir
nedhamsten lätt. är haysa valbärgs efterlemnade
hustruochtion som många ännu believe i vara byggdar. —

barnets naturliga läge och vanskapnad förorlakar
 av moderns hävande och blämmande och oförsiktliga
 förhållande och svårt arbete, varför barnet hamnar
 uti ett otillfälligt läge och blir vanskap, och är
 moderns eget fel, enligt haysa valbärgs bestämda
 påstående, och man händade att även moderns och
 barnets liv han går till spello, och beror dätta
 helt och hållet på moderns förhållande under
 sin barndomstid, och under alla förhållanden
 under den tid då barnet varit vid liv uti
 moderlivet, haysa valbärg hade den största
 framgång uti dätta viktiga uppdrag inom vida
 bredder på sin födelseort och var mycket antlad
 och betrodd om att taga sådana kvinnor om hand
 då tiden var inne, hennes metod att sköta dätta
 uppdrag övrigt alla andra, d. v. s. uti lekman-
 händande, ty man bestod sig icke med någon studerad —

fädslogamma (barne morfar) på landsbygden under
vård, färfäders tid, män haysa valbärg var anfär-
trodd och strängt anlita under sin livstid intill
sin höga ålder, gick dät icke att förlora hvar en
på naturligt och vederbärligt sätt, förlorade han
däm på trollmonstens väg, dät misshandades alldrig
för kenne, han var en gälpreda för alla som anlita
de kenne så väl uti dätta fack, som uti alla andra
spukdammar för både människor dyor, han var
var pålitlig och god och ingen gick ifrån kenne
utan gälp och goda råd, han viste allt och med sin
för alla spukdammar, och alla sina medesinar fram-
bringade han av jordens ärtar, han var ständigt
uti värksamhet, och insamlade utav alla jordens
växtar under sommartiden, och förädla däm under
vintertiden, på de tidar och stundor han var fri
från besök i bydarna, män så gick han leva till - 103 år -

Landskap: Upptecknat av: *D G Pettersson*
 Härad: Adress: *Halungö*
 Socken: Berättat av *Kajsa valbåry*
 Uppteckningsår: Född år i *Faxe-måla*

21

Uppteckningen rör sig om barnafödelse och deras behandling *Behandlingen*
 en fästständig och fästänksam karande kvinna som *närmast före*
 närade sig sin nedhamst anmälde sig alltid en *medkomsten.*
 manad före nedhamsten, till hvar valbåry för att
 av henne under tiden få den rätta behandlingen.
 under sina besök hos den karande kvinnan gjorde
 han sig fästvisad om huru vida fästett hade sitt
 rätta läge. hade det inte det så stälde han det rätt
 under tiden då födselstiden kom, han undersökte
 då noggrant om fästett var fästvärt på någon
 obekämdig plats, om det var fästett lät han hufvan
 den på neda på det i god tid så att han fick vara
 uti beredsham mänd att hämta läkare från närmaste stad.

ANDRE TILLFÖRLITLIGT

och blev han strängt förbjuden att låta någon i gården
rösta det för att icke någon skulle tala om det för den
havande hustrun icke han själv fick säga det till sin
hustru, för att han icke skulle bli rädd och hämnad på
skyn da födelsorshärna så att fastsett han förtidigt och
härmed kunde två liv gå till spillo, han badade mögen
och födelsedelarna med gammigt vatten varannan dag
och mutade upp de delar som var hårdast ansatta vid
vid födelsotillfället. Detta vatten blandade han med
grävlingöflät som han alltid hade till hands, villkott
han också begagnade vid själva förläsnigen, samt med
tallnosolja och lavändelolja sammantraktat för att förhind-
ra trängsel uti livmodern, detta var en hållsam och
läkande smörgelse för de mest antitade delarna uti
födelsen, grävlingasmärgan var då uppmyckande men
tallnos- och lavändeloljan var då läkande och mest
välgörande vid detta tillfälle, han riste långt på förhand
om han blarade det på egen hand, utan läkares tillhållande. —

Landskap: Upptecknat av: *N G Hultcrantz*
 Härad: Adress: *Halmpjö*
 Socken: Berättat av *Kaya valbäry*
 Uppteckningsår: Född år i *Laxemåla*

23

Föddelse.

Uppteckningen rör sig om barnets nedhamnt, och väskarna.
 då Kaya valbäry anlände till en barnsängshusvård, gäde
 kändes första undersökning barnets läge uti moderlivet
 var det gott ställt vidtag hon där sedvanliga bad-
 ningen, för att uppmjukna hänsdelarna och på detta
 sätt undanlätta kvinnans lidanden, det beredd ett
 bad av bynke "hämale" som innehållt alla sorters
 fröer av vilda sträväxtar man samlade uti ladan,
 samt libetich man blandade uti. Det lades uti ett
 kar och slags övar med varmt vatten, som övartäcker
 med ett lindelahan till det var genomfaktat utav
 ångan, varåftur man satte där havande kvinnan
 ökar haret med bara hänsdelar övar ångan och lindade

badanett om hånne samt bäddade in hånne med kläddar så att
 all ångor och varmen fick frött till att arbeta och göra sin
 värkan på hånndelarna. Här fick hånne sitta under 12
 à 15 minuter, då man tog hånne från badett inlindad uti
 badanett och förde hånne till sin säng där han fick vilolunden
 skund. visade sig värkarna utebliva eller komma oregelbarn
 det vidtog hånne valkört sina sedvanliga åtgärder med
 sin medisin som bestod varmt kyllet en mag med ett glas brän
 vin uti varåftan barnfödarskan lades på nygg uti vask stäl
 ning, samt ett tecken på varje sidan om intill vena livett
 d v s, ömse sidor om svaltryggen. dessa hånne var fälld med hån
 hande vatten och inställda uti en allström på likaledes
 lades ett sidant hånne framför varje fot placerat intill hälften
 efter denna varmbehandling till det fast uti varhanna och
 snart var barnett framfött, och undergick dån sedvanliga
 behandlingen med badning uti det vatten från ångbadett
 som var i ordningstätt för detta ändamål. lindades och
 lades en nishstalar uti lindan, för tur och välgångens befrämjande

24

FÖRSLUTLIGT

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIVBarnets
Första
Behandling

dät första sam gavs barnett till fästärin wa en tesked moders-
mjölke med tre droppar brännvin och tre droppar späd efte dät en
arm var bröad uti denna lilla dase hade stor uppgift att följ-
la efter wära förpäddas tro, skulle barnett under sina
uppväxtår taga avsig för spöitewaror, hade barnett ar-
malyste skulle dät alltså visa sig, dätta barn skulle
en särskild lydnad och kärlek för sin mor under hela
sin lewstid, man gjorde barnets bädd i ordning uti den ord-
vanliga gjändewaggan som placerades jämte moderssäng
hade de respektiva föremålen på barnett, som bestod af
en sax, en salmbok, ett wädstäl, och tre ritthaka, på samma
sätt behandlades hvarman efter att man hade tagett bort
efterbärder som brändes upp, renyast hanne, och ingnidett
hanne med gartranalya och biskadinatwatten, dätta för
att icke diftelier skulle tillkomma, under di tre första
dygnen fick man inte lemna warhen moder eller bar-
nett åt sig själwa dät war den farligaste tiden, för påhåll-
ning af de ohälsu trallgubarna, för barnsängshuinnar
och blytnaden efter nyfödda barn. *författning följande*